

کارگری

آخرین تحولات مشارکت اقتصادی در کشور

خروجی بخشی از داده‌های بازار کار کشور حاکی از روند کاهشی مشارکت اقتصادی در بازه یک‌ساله منتهی به پایان آذرماه ۱۴۰۳ است. بر این اساس، چکیده طرح آمارگیری نیروی کار در پاییز امسال نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی از ۴۱.۵ درصد در سه‌ماهه سوم سال قبل به ۴۱.۲ درصد در مدت مشابه امسال رسیده است. این در حالی است که بالغ بر ۶۵ میلیون نفر در سن کار قرار دارند. در حالی جمعیت فعال در قالب نرخ مشارکت اقتصادی جامعه در پاییز سال ۱۴۰۲ عددی بالغ بر ۲۶ میلیون و ۸۱۹ هزار نفر را نشان می‌دهد که این میزان با وجود روند کاهشی سهم مشارکت اقتصادی، به دلیل رشد جمعیت افراد سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) به بیش از ۲۶ میلیون و ۹۳۵ هزار نفر در پاییز امسال رسیده است. کاهش ۰.۳ درصدی جمعیت فعال اقتصادی کشور در مدت اشاره‌شده به ثبت رسیده است. در این بازه زمانی، بالغ بر ۱۱۵ هزار نفر به جمع افراد فعال اقتصادی اضافه شده‌اند.

نرخ مشارکت اقتصادی در قالب یکی از شاخص‌های کلیدی بازار کار، شکل‌دهنده بخشی از سیاست‌های اشتغال و نشانگر خروجی برنامه‌های کلان اشتغال و سرمایه‌گذاری این حوزه به‌شمار می‌رود. کارشناسان معتقدند خلق فرصت‌های شغلی، تأثیرپذیری مستقیم از نرخ مشارکت اقتصادی دارد. به این واسطه ارقام اشتغال‌زایی در شرایطی واقعی‌تر و قابل استناد است که نرخ مشارکت اقتصادی پس از وقفه، روندی روبه‌رشد را طی کند.

طبق داده‌های آماري، تغییرات جمعیت فعال اقتصادی مردان و زنان در چارچوب شاخص نرخ مشارکت اقتصادی در محدوده یک‌ساله اخیر جهت معکوس داشته؛ به این معنی که در این مدت جمعیت در سن کار مردان، کاهش مشارکت اقتصادی و زنان در سن کار ۱۵ ساله و بیشتر، افزایش جمعیت فعال را تجربه کرده‌اند.

همچنین در حالی نرخ مشارکت اقتصادی مردان در سه‌ماهه سوم امسال عدد ۶۸درصد را نشان می‌دهد که این نرخ در مدت مشابه سال قبل ۶۸.۶درصد اعلام شده بود. بنابراین کاهش ۰.۶ درصدی مردان فعال در این بازه زمانی ثبت شده است. در حال حاضر حدود ۲۲ میلیون و ۱۹۵ هزار نفر از مردان به‌عنوان افراد در سن کار در قالب نرخ مشارکت اقتصادی مردان فعالیت دارند. در یک‌سال اخیر حدود ۴۸ هزار نفر به جمع مردان فعال کشور افزوده شده است.

از سوی دیگر نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت زنان در سن کار با وجود رشد ۰.۱ درصدی در بازه یک‌سال گذشته، از ۱۴.۲ درصد در پاییز سال قبل به ۱۴.۵ در سه‌ماهه سوم امسال رسیده است. به این واسطه در حال حاضر ۴ میلیون و ۷۲۰ هزار نفر از جمعیت زنان در سن کار کشور فعال محسوب می‌شوند. در مدت یک‌سال اخیر حدود ۶۸ هزار نفر به جمع زنان فعال اقتصادی اضافه شده است. مطابق خروجی جدید وضعیت بازار کار، در فصل پاییز سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۶۷۲ هزار و ۵۷۵ نفر به جمع افراد غیرفعال کشور اضافه شده‌اند. به این واسطه در حال حاضر بالغ بر ۳۸ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر جمعیت غیرفعال اقتصادی در کشور شناخته شده‌اند. این در حالی است که در فصل پاییز سال قبل این میزان ۳۷ میلیون و ۸۲۷ هزار نفر برآورد شده بود.

آمارهای موجود همچنین از رشد جمعیت غیرفعال مردان و زنان در یک‌سال اخیر خبر می‌دهد. هم‌اکنون بیش از ۱۰ میلیون و ۴۶۷ هزار نفر از مردان و بالغ بر ۲۸ میلیون نفر از جامعه زنان در سن کار، در قالب جمعیت غیرفعال کشور دسته‌بندی می‌شوند. در یک‌سال گذشته حدود ۳۳۵ هزار مرد و ۳۳۸ هزار زن به جمع غیرفعالان اقتصادی اضافه شده‌اند. بخش دیگری از داده‌های وزارت کار به اطلاعات مرتبط با جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در سن کار مربوط می‌شود. در این ارتباط، جمعیتی بالغ بر ۶۴ میلیون و ۶۲۷ هزار نفر در قالب جمعیت در سن کار در پاییز سال قبل اعلام شد. در حالی که با توجه به رشد حدود ۷۸۰ هزار نفری این شاخص در یک‌سال اخیر، اکنون بیش از ۶۵ میلیون و ۴۳۵ هزار نفر در چارچوب جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر قرار می‌گیرند. برآوردهای یک‌سال گذشته همچنین افزایش جمعیت در سن کار مردان و زنان را نشان می‌دهد؛ به گونه‌ای که در این مدت با توجه به رشد بالغ بر ۳۸۲ هزار نفری مردان و افزایش بالغ بر ۴۰۵ هزار نفری زنان در سن کار، اکنون حدود ۳۲ میلیون و ۶۶۲ هزار مرد و بیش از ۳۲ میلیون و ۳۶۷ هزار زن به‌عنوان جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در سن کار محسوب می‌شوند.

گفت‌وگو

احسان احمدی

روزنامه نگار

بررسی‌ها نشان می‌دهد که کارگران در شهرهای مختلف بین ۵۰ تا ۷۰ درصد درآمد یا دستمزد ماهانه خود را صرف هزینه‌های اجاره یا تأمین مسکن می‌کنند. هزینه بالای تهیه مسکن، به ویژه در کلانشهرهایی نظیر تهران با بلعین بخش قابل توجهی از حقوق و دستمزد نیروی کار باعث کاهش هزینه کرد حوزه‌های دیگر مورد نیاز خانوار کارگری می‌شود. عمده شاغلان حداقل‌بگیر جامعه کارگری، به واسطه درآمدهای ماهانه کمتر نسبت به کارگران با درآمدهای بالاتر، به شکل ملموس‌تری با هزینه‌های رهن و اجاره مسکن مواجه‌اند. این بخش از جامعه کارگری در وضعیت تورمی مرتبط با مسکن، تبعات بیشتری در حوزه تأمین معیشت خانوار را تجربه می‌کنند.

تکالیف قانونی مسکن کارگری

طبق ماده ۱۴۹ قانون کار در حوزه تأمین مسکن کارگران، تکالیفی بر عهده کارفرمایان گذاشته شده که می‌توان از این ظرفیت برای ساخت خانه‌های کارگری استفاده کرد. تبصره یک این ماده قانونی، دولت را موظف کرد تا با استفاده از تسهیلات بانکی و امکانات وزارت راه و شهرسازی، شهرداری‌ها و سایر دستگاه‌های مربوطه ساخت این خانه‌ها را تسهیل کند. همچنین در تبصره ۲) آن تأکید شده که نحوه و میزان مشارکت کارگران، کارفرمایان و دستگاه‌های دولتی و نوع کارگاه‌های بزرگ مشمول این ماده، طبق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که از سوی وزارتخانه‌های کار و راه و شهرسازی تهیه و توسط هیئت وزیران تصویب می‌شود. حمایت از مسکن کارگری و عمل به تعهدات دولت در اصل ۳۱ قانون اساسی نیز به برنامه‌ریزی دقیق، عملی و واقع‌گرایانه نیاز دارد. در این اصل قانون اساسی آمده است: «داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت، برای آن‌ها که نیازمندترند به خصوص روستائینان و کارگران زمین‌بهدار، برای اصل را فراهم کند،» مطابق مسئولیت حاکمیتی دولت در تأمین مسکن کارگری و بر اساس مندرجات صریح قانون اساسی، نهاد دولت موظف به تأمین مسکن برای شهروندان با اولویت کارگران و روستائینان است اما در دهه‌های گذشته، این الزام قانونی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به نظر می‌رسد استفاده از ظرفیت‌های قانون اساسی و قانون کار برای بهره‌مند کردن جمعیت کارگری از امکان خانه‌دار شدن باید در دستور کار دولت‌ها، نهاد‌های متولی، جامعه کارفرمایی و نمایندگان جامعه کارگری قرار گیرد.

نقش پررنگ تعاونی‌های مسکن

نقش تأثیرگذار شرکت‌های تعاونی در تأمین نیازهای جامعه با استفاده از ظرفیت مشارکت گروه‌های مختلف اجتماعی، موضوعی است که در دهه‌های اخیر کمتر مورد توجه بوده است. در این بین سهم کردن افراد شاغل در کارگاه‌ها و کارفرمایان در صورت تعامل و همکاری دولت و نهادهای متولی حوزه کار و شهرسازی در ساخت مسکن با بهره‌مندی از بستر تعاونی، از راهکارهای حل چالش مسکن کارگری به‌شمار می‌رود. دولت‌ها باید در تأمین مسکن برای جمعیت کارگر از طریق همکاری با تعاونی‌های مسکن کارگری و فراهم کردن نیازمندی‌های این تعاونی‌ها نظیر زمین رایگان، مصالح ارزان و تسهیلات ارزان‌قیمت بانکی همکاری کنند. این در شرایطی است که جامعه کارگری توان مشارکت در طرح‌های عادی مسکن را ندارد و حمایت از تعاونی‌های مسکن کارگری جهت عمل به ماده ۱۴۹ قانون کار تنها راهکار تأمین مسکن خانوار کارگری محسوب می‌شود. حسین حبیبی، فعال کارگری و عضو هیئت‌مدیره کانون عالی شوراهای اسلامی کار کشور، در گفت‌وگو با آتیه‌نور در ارتباط با فعالیت تعاونی‌های مسکن کارگری، بیان کرد: «این شرکت‌های تعاونی در دهه‌های اخیر از دوران رونق خود فاصله گرفته و انتظارات مربوط به ساخت و تهیه مسکن کارگری را برآورده نکرده‌اند.» او در ادامه با اشاره به اینکه هیچ راهی جز حمایت از تعاونی‌های مسکن کارگری برای خانه‌دار شدن کارگران وجود ندارد گفت: «برای این منظور کارگران باید بتوانند به ایجاد تعاونی‌های مسکن ترغیب شوند.» این فعال و کارشناس حوزه کارگری اضافه کرد: «دولت و نهادهای مرتبط نظیر سیستم بانکی، شهرداری‌ها، وزارتخانه‌های مسکن و شهرسازی، صمت نیز باید از تعاونی‌های مسکن کارگری حمایت کنند تا بخشی از چالش‌های این بخش توسط نهادهای مذکور برطرف شود.»

فعالیت ۱۰۵۰۰ تعاونی مسکن

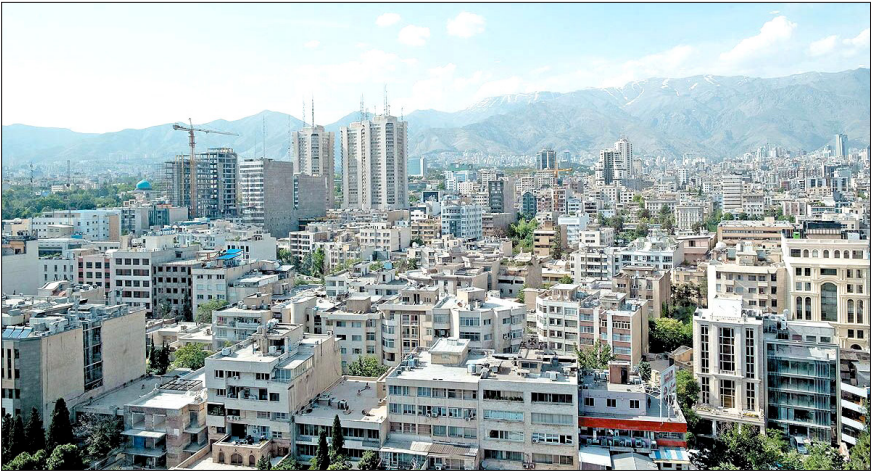
تکیه اصلی طرح‌های مسکن کارگری بر کارپردی سازی و تأمین اعتبار تعاونی‌های مسکن کارگری است. طبق آمار، در حال

تحلیل

حق مسکن یکی از مؤلفه‌های مزدی کارگران مشمول قانون کار است که مبلغ آن برای سال جاری رقم ۹۰۰ هزار تومان تعیین شده است. کمک هزینه مسکن، یک پارامتر مزدی است که برخلاف سایر عناصر دستمزد کارگران مشمول قانون کار، بعد از تصویب در شورای عالی کار، به‌عنوان نهاد سه‌جانبه متولی تعیین دستمزد، به تأیید نهایی هیئت دولت نیاز دارد. بنابراین افزایش حق مسکن بعد از تصویب به اتفاق آراء در شورای عالی کار، قابلیت اجرایی ندارد و باید دبیر شورا این مصوبه را برای هیئت دولت ارسال کند.

سهم بالای هزینه سرپناه از جیب نیروی کار

مسکن؛ دغدغه جامعه کارگری

قبل رسید. حداقل میزان مجاز سهم هزینه مسکن در سبد خانوار بر اساس تعریف جهانی ۲۰ درصد است. بر اساس داده‌های آخرین گزارش شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی مرکز آمار ایران، ساکنان ۱۵ استان کشور بیش از ۳۰ درصد درآمد خود را صرف تأمین هزینه مسکن می‌کنند. در این میان، کمک‌هزینه مسکن که مبلغ آن ۹۰۰ هزار تومان است چندان کمک حال کارگران به ویژه حداقل‌بگیران کم‌درآمد نیست، نکته اینکه در وضعیت ترسیم شده حوزه مسکن کارگری، در برخی سنوات مانند سال جاری افزایشی در ارتباط با حق مسکن کارگران صورت نمی‌گیرد. در مذاکرات مزدی امسال، حق مسکن کارگران نسبت به سال قبل از آن افزایش نداشت و همان رقم ۹۰۰ هزار تومان تثبیت شد. در سال ۱۴۰۱ نیز مبلغ حق مسکن کارگران مشمول قانون کار ۶۵۰ هزار تومان بود. حق مسکن تنها مؤلفه مزدی است که برای اجرایی شدن و ابلاغ به کارگاه‌های مشمول، علاوه بر تصویب شورای عالی کار نیاز به تأیید نهایی هیئت وزیران دارد.

نهضت ملی مسکن

در نهضت ملی مسکن، ساخت مسکن برای کارگران متقاضی به‌ویژه در نواحی صنعتی و در مجاور شهرک‌های صنعتی مورد نظر است. ساخت مسکن جامعه کارگری در برنامه کشوری تأمین مسکن با مشارکت تعاونی‌ها لحاظ می‌شود. برنامه مذکور در قالب طرح «صنعت شهر» شکل گرفته و هدف آن تأمین مسکن کارگران شاغل در بخش صنعت است. در مرحله نخست این طرح ۴۳ هزار مسکن کارگری در استان‌هایی مانند خراسان شمالی، قزوین، مرکزی، یزد و سیستان و بلوچستان تحویل داده شد. اواسط مرداد ماه سال جاری علی‌مطیع‌جهانی، معاون اتاق تعاون ایران درباره ساخت مسکن کارگران با مشارکت تعاونی‌ها گفت: «بر اساس برنامه نهضت ملی مسکن، در چشم‌انداز ۱۴۰۴ باید ۲۰۰ هزار مسکن نهضت ملی مسکن با عنوان مسکن کارگران با مشارکت وزارت راه و شهرسازی و تعاونی‌ها ساخته شود. تاکنون ۴۳ هزار مسکن آماده و ساخت‌خانه برای کارگران در استان‌های دیگر مانند کرمانشاه و خراسان جنوبی شروع شده است.» او همچنین افزود: «علاوه بر این در قرارداد با وزارت راه و شهرسازی تأمین مصالح ساختمانی ۳۰۰ هزار واحد نهضت ملی مسکن بر عهده تعاونی‌ها قرار داده شده است. مشکل اصلی ساخت مسکن کارگران تأمین زمین است و با تهیه آن از سوی وزارت راه و شهرسازی این خانه‌ها ساخته می‌شوند.» همچنین به واسطه تکلیف کارفرمایان اشاره شده در ماده ۱۴۹ قانون کار، جامعه کارفرمایی متعهد شده‌اند در ساخت ۲۰۰ هزار مسکن کارگری، بخشی از آورده متقاضیان را در قالب تسهیلات به آنان پرداخت کنند.

ضرورت خانه‌سازی برای کارگران

اگر کم‌توجهی به ساخت و تأمین مسکن جامعه کارگری در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های اساسی و عدم التزام دولت‌ها، نهاده‌ا و دستگاه‌ها، کارفرمایان و مجموع سازمان‌ها و افراد ملکف در این حوزه را از چالش‌های مهم این‌بخش بدانیم، ضرورت اقدامات اساسی در این راستا به چشم می‌آید. اصغر آهنی‌ها، عضو کارفرمایی شورای عالی کار و کارشناس حوزه کار و تولید در گفت‌وگو با آتیه‌نور به اهمیت پرداختن به موضوع تأمین مسکن جامعه کارگری اشاره کرد و افزود: «در حوزه مسکن کارگری باید اقدامات جدی صورت گیرد. راه‌اندازی و توسعه فعالیت‌های مرتبط با مسکن کارگران به‌عنوان یکی از چالش‌های این قشر باید در اولویت باشد.» او ادامه داد: «به ثمر نشستن اقدامات مرتبط با مسکن کارگری نیازمند برنامه‌ریزی اساسی از سوی دولت و نهادهای متولی این حوزه، همکاری بخش خصوصی در

قالب کارفرمایان و نیروی کار کارگری است. در واقع همه نهاده‌ا، متولیان، گروه‌ها و افراد فعال و درگیر در حوزه کار و تولید باید در راستای تأمین مسکن کارگران و حل این مشکل تعامل داشته باشند.» این فعال و کارشناس حوزه کارفرمایی گفت: «سال گذشته بخشی از اقدامات لازم در راستای حل مشکلات مسکن کارگری در شورای عالی کار مصوب شد. در این ارتباط قرارگاه مسکن تأسیس و به‌دنبال آن اقداماتی صورت گرفت. امسال طبیعتاً باید شاهد نتایج فعالیت‌های مرتبط با اقدامات این قرارگاه باشیم.»

مسکن جوارکارگاه و مشارکت در خانه‌سازی

مسکن جوار کارگاه برای کارگران شاغل در کارگاه‌های بزرگ و متوسط، در دهه‌های گذشته به‌عنوان یکی از راهکارهای حل مشکل تهیه مسکن کارگران و رفع دغدغه آنان به‌شمار رفته است. به این واسطه علاوه بر کاهش چالش جامعه کارگری در حوزه تهیه مسکن، کاهش هزینه‌های رفت‌وآمد کارگران به محل کار، دسترسی‌پذیری کارگاه به نیروی کار و بسیاری مزایای دیگر در حوزه مسکن جوار کارگاه مطرح است. همچنین جامعه کارگری از این طریق در راستای تأکیدات قانون کار به مسئله مسکن کارگران ورود پیدا می‌کنند. علاوه بر این، زندگی در نزدیکی محل کار می‌تواند علاوه بر تقویت حس اجتماعی بین کارگران، حمایت و همکاری متقابل را ارتقا دهد. از طرف دیگر وجود مسکن در نزدیکی کارخانه‌ها به دلیل درگیری بیشتر کارگر با محیط شغلی می‌تواند تعادل بین کار و زندگی را مختل و تعریف عمومی از «خانه» به‌عنوان محلی برای آسایش فکری و روانی را تغییر دهد. ضمن اینکه کیفیت مسکن مجاور کارخانه‌های اغلب به دلیل دسترسی محدود به امکانات رفاهی یا فضاها‌ی سبز که به‌طور بالقوه منجر به نگرانی‌های بهداشتی و ایمنی می‌شود، استاندارد نیست. علیرضا حیدری، کارشناس حوزه کار در گفت‌وگو با آتیه‌نور ضمن تأکید بر استفاده از سازوکارهای حمایتی دولت، دستگاه‌های مرتبط و متولی حوزه کار و اختصاص تسهیلات بانکی بلندمدت، ساخت مسکن جوار کارگاه را از راهکارهای خانه‌دار کردن کارگران دانست. حیدری با اشاره به اینکه در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ ساخت مسکن جوار کارگاه، یکی از راهکارهای حل مشکل مسکن نیروی کار شاغل محسوب می‌شد، افزود: «پیش از این کارفرمایان، ساخت شهرک‌های مسکونی را جهت تأمین مسکن شاغلان و کاهش هزینه و زمان رفت و آمد آنان به کارگاه و تسهیل دسترسی در دستور کار داشتند. اقدام کارفرمایان به‌ویژه در حوزه کارگاه‌های بزرگ با توان مالی اجرایی ساخت شهرک‌های مسکونی کارگری، انتفاع چندوجهی نیروی کار، کارفرما و نفع دولت و نهادهای متولی در حل چالش مسکن بخشی از نیروی کار را به همراه دارد.» این فعال و کارشناس حوزه کار، امکان ادامه رویکرد خانه‌سازی برای کارگران از سوی کارگاه‌های بزرگ را مطرح کرد و گفت: «به این واسطه همچنان دولت‌ها می‌توانند با امکان سنجی اختصاص زمین به کارخانجات برای انجام پروژه‌های خانه‌سازی برای نیروی کار، تسهیل شرایط ساخت مسکن کارگری را موجب شوند. در این شرایط با توجه به وضعیت میانگین درآمدی کارگران و هزینه‌های بالای مشارکت در حوزه ساخت مسکن، امکان تأمین آورده مالی برای اغلب شاغلان حوزه کارگری و مشارکت در طرح‌های مسکن وجود ندارد.»

تأمین زمین در کنار تسهیلات ارزان

هزینه بالای ساخت مسکن حتی در صورت تأمین زمین موردنیاز، یکی دیگر از دلایل عدم تمایل کارفرمایان برای ورود به این بخش و ناتوانی جامعه کارگری در مشارکت و تأمین آورده برای ساخت مسکن به‌شمار می‌رود. تسهیلات حوزه مسکن نیز اغلب به واسطه شرایط سخت دریافت نظیر سپرده گذاری و خرید اوراق و البته بازپرداخت سنگین، وضعیت انتخابی مناسبی پیش روی کارگران قرار نمی‌دهد. علیرضا حیدری معتقد است: «تا مشکل تأمین زمین مورد نیاز و ارائه تسهیلات کم‌بهره و بلندمدت قابل پرداخت توسط کارگران فراهم نشود، با وجود قیمت تمام‌شده حدود ۱۰ میلیون تومانی ساخت هر متر مسکن از طرف وزارت راه و شهرسازی، امکان تحقق ساخت مسکن ارزان و گسترده برای کارگران وجود ندارد. در کنار موارد اشاره شده، تکلیف قانون اساسی در حوزه ساخت مسکن برای اقشار کارگری توسط دولت وجود دارد. همچنین در حوزه آیین‌نامه اجرایی یکی از مواد قانون کار بر مشارکت و مساعدت کارفرمایان در ساخت مسکن کارگری تأکید شده که البته تکلیف محسوب نمی‌شود.» این فعال و کارشناس بازار کار اضافه کرد: «با همراهی دولت و کارفرمایان، ساخت مسکن با همکاری کارفرمایان راهکاری جهت حل چالش مسکن بخشی از نیروی کار به شمار می‌رود. همچنین شهرک‌های صنعتی در قالب مجمعی از کارگاه‌های تولیدی با مشارکت هم در تأمین زمین، امکان ایجاد شهرک‌های مسکونی جوار کارگاه را دارند.»

تومانی چند سانی متر خانه می‌توانند اجاره کنند، پیشنهاد افزایش ۳۵ درصدی حق مسکن کارگران را موجب تقویت معیشت خانوارهای کارگری دانست و بر لزوم پرداخت معوقات حق مسکن در صورت تصویب هیئت وزیران تأکید کرد. او در دفاع از پیشنهاد مربوط به حق مسکن که در نشست هجدهم دی‌ماه شورای عالی کار از سوی یکی از نمایندگان کارگری مطرح شد در نشست مطرح شد، گفت: «افزایش مزد سال جاری بر مبنای مؤلفه حق مسکن کارگران اعمال نشد. در صورت تأثیرگذاری رشد ۳۵ درصدی دستمزد بر حق مسکن ۹۰۰ هزار تومانی، ماهانه به‌هر کارگر باید یک میلیون و ۲۱۵ هزار تومان حق مسکن واریز می‌شد.»